

Sreća kao događaj komunikacije u partnerskim odnosima

vladeta jerotić

Ali ništa neće sprečiti da ne umrem od bolesti smrti, ako ne dohvatom radost... I da je stavim u usta kao večnu hranu i kao plod koji se stisne u ustima i čiji sok šikne do dna grla.

Pol Klodel

Ako izuzmem sreću stvaraoca koji je uspešno završio neko svoje delo, ili zagonetnu sreću mističara koji doživljava sjedinjenje s Bogom, nema veće sreće za čoveka u životu od uspeleg fizičkog, duševnog (emotivnog) i duhovnog sjedinjenja s partnerom. Ono što samo jedan ovakav doživljaj potpunog sjedinjenja s partnerom može za sobom u sećanju srećnog čoveka da ostavi, bude nekad dovoljno za ceo život, od sada oplemenjen i pročišćen, spremjan da odoli navalama zlih dana, niskih udaraca, sumnjivih prohteva i strasti koje plaše. Potreba za ponavljanjem srećnih trenutaka nekada je u čoveku jaka kao nagon, pa i pored naslućivanja, ustalom i iskustva, da dva srećna trenutka u ljudskom životu, čak ni s jednim istim licem, ali i u srećnom doživljaju druge vrste (u prirodi, pri slušanju muzike, s knjigom itd.), nisu istovetna, čovek ne može da odoli silnoj unutarnjoj potrebi da »stavi u usta večnu hranu« koju će istiskivati u grlo lagano i u beskraj. I dok psihoanaliza dosta uprošćeno i nepravedno svodi ovakve srećne trenutke, naročito one s partnerom, na nekada doživljenu sreću »okeanskog osećanja deteta u majčinoj utrobi, ili u prvim mesecima simbolističke spojenosti s majkom, nama se čini da ne treba smetnuti s uma ni onu drugu stranu feno-mena sreće i Erosa, koju je Platon osvetlio na drukčiji način od Fajroda. Da li je, međutim, potrebno racionalno objašnjenje sreće koja je iracionalna isto toliko, ako ne i više, koliko i racionalna, pri tome neočekivana i iznenadna kao spuštanje belog goluba Duha na rame srećnika!

Naša namera nije da se dalje bavimo psihološkom i metapsihološkom analizom *trenutka* sreće, bez obzira na to čime je ona izazvana, ma koliko ovakva analiza mogla biti privlačna s medicinskog, psihološkog i filosofskog gledišta. U našem daljem izlaganju želimo da posvetimo pažnju dugotrajnim partnerskim, pre svega bračnim partnerskim odnosima, realnim mogućnostima da ovi odnosi budu srećni, kao i preprekama, pre svega onim neurotičnim prirode, koje sprečavaju partnera da ostvare harmoničan međusoban odnos.

Polna privlačnost partnera suprotnih polova, želja za produžavanjem sebe u potomcima, kao i ekonomski potreba za osnivanjem porodice i pronalaženjem svoga mesta u društvu, izgleda da je univerzalni fenomen u životu ljudi. Ono što se zove ljubav

među partnerima već je fenomen daleko nejasniji i u definiciji nesigurniji, kako kod različitih naroda i rasa u prošlosti i sadašnjosti, tako naročito u njegovoj raznolikosti ispoljavanja, poazeći od jednostavnih, pa i primitivnih ljudi, do onih intelektualno i emotivno veoma diferenciranih i samim tim složenih i višeslojnih individua. Ako ipak dopustimo mogućnost da u svim ovim ljubavnim partnerskim odnosima ima nečeg zajedničkog što ih u njihovoj različnosti povezuje, onda bi to bila duboka potreba partnera da uklove ili poniste međusobnu odvojenost, različitost, usamljenost. Vrlo je verovatno da iz ove potrebe proizilaze »iracionalna« očekivanja partnera za jedinstvom i identitetom s omnim drugim.

Prepostavka jedne ovakve potrebe partnera za savladavanjem odvojenosti, ali i različitosti, podrazumeva, makar i na najnižem stupnju, postojanje individualnosti partnera. Da bih, dakle, od nečega mogao da se odvojam i nečemu drugom pripojim, podrazumeva da je to nešto od čega se odvajam *moe*, a to drugo s čime želim da se spojam *tvoje*. S ovim stupnjem individualizacije i ovim saznanjem nastupa, međutim, neizbežna ambivalencija osećanja. Dok individua, s jedne strane, čezne u ljubavnom zanosu sreće da preda celu sebe voljenom partneru i da se tako »dve duše spoje u jednu«, kako pesnik peva, postoji, s druge strane, strah i zaziranje da ovakvo predavanje može značiti gubitak individualnosti, najčešće s mukom stečene. Ovakva ambivalencija često označava i prvu kruz u ljubavnim odnosima, koja može da postane velika šansa da se već rano shvati da »onaj drugi« ne može biti sa mnom identičan, ali da baš zbog toga može da bude od mene pnihvačen i potvrđen. Do ovakvog zrelog saznanja, ako se do njega uopšte dođe u partnerskim odnosima, dolazi se mnogo kasnije; ono biva plod ponavljanja, ali i raznovrsnih, kriza.

Covek je biće koje je neminovno upućeno na isto takvo drugo biće. Čovek je biće komunikacije, dakle, neko ko ima duboku unutrašnju potrebu da se iskaže, da nešto o sebi saopšti, da stupi u nekakav dodir i vezu s drugim bićem. Na ovaj način čovek ne samo da izlaze sudu javnosti ili sudu drugog čoveka ono što je od duhovnih i materijalnih dobara sakupio, već on prverava svoje fizičke, emotivne i intelektualne kvalitete iznoseći ih pred nekog u koga ima poverenja, još više, pred nekog koga voli. Živa komunikacija između ljudi, u stvari, razmena je onoga što jesmo ili mislimo da jesmo, u vidu pratećih ili glasno postavljenih pitanja i odgovora, ali komunikacija je u isto vreme давanje i uzimanje.

Prema mišljenju nekih ispitivača problema komunikacije, jedna od značajnih komponenata u svakoj ljudskoj komunikaciji, posebno izražena u onoj ljubavnoj, jeste negiranje, čak i poništavanje onoga s kojim se komunicira. Po svoj prilici, ovaj osnovni model ponašanja proizlazi je iz posmatranja biljnog i životinjskog sveta i onda smelo prenet na ljudsko ponašanje i međusobno opštenje. Teško je negirati ovu destruktivnu komponentu, naročito u ljubavnim partnerskim odnosima koji kao da su manifestno ili latentno uvek ugroženi ovom destrukcijom, ili kao da je ova već od početka prisutna u ovim odnosima. Težnja onoga koji voli prema tzv. totalnoj komunikaciji, ne stavlja onog drugog u pitanje, već ima u njega neograničeno poverenje. Slaganje, sve do stopljenosti s omim drugim, zahteva se kako u telesnoj sferi, tako i u onoj emotivnoj i intelektualnoj. Zar zahtev za ovakvom totalnom komunikacijom s drugim ne znači uklanjanje, odstranjivanje, čak i poništavanje njegove individualnosti, kojoj se ne dozvoljava da samostalno odgovori, da sebe kao posebnost predstavi, da zauzme svoj stav prema zahtevima partnera za potpunim ljubavnim spajanjem!? Ovde smo već na pragu onoga što je patološko ili neurotično u ljubavnim odnosima.

Već smo nagovestili da je pojam sreće, naročito u ljubavnim odnosima, veoma relativan. Dok je za jednoga sreća u ostvarenju totalne komunikacije s drugim, za drugoga je ona u maksimalno moguće usklađenom seksualnom odnosu, za trećega je u poklanjanju emocija i intelektualnog interesovanja, a za četvrtog u ekonomskom blagostanju porodičnog života kakav nije upoznau u sopstvenom, siromašnom roditeljskom domu. Uzmimo da bliže razmotrimo erotsko-seksualni momenat u partnerskim odnosima i pogledajmo kakve teškoće proizilaze iz ove komponente partnerske komunikacije.

Kultурno-istorijski razvoj evropske civilizacije, neprijateljski raspoloženje prema telu i čulima, doveo je, vremenom, ne samo do odbijanja čulnosti uopšte, već i do otcepljivanja seksualnosti od čulnosti, s težnjom da se seksualnost tabulizira. Iz ovakvog razvoja proizašle su smetnje komunikacije individue sa svetom. Sve je više bilo individuala koje su ili imale smetnje u seksualnoj sferi, otkrivajući se kao impotentne i frigidne, s dobrom mogućnošću komunikacije u drugim sferama (emotivnim i intelektualnim), ili su bile nesposobne za bilo koju drugu vrstu komunikacije osim seksualne.

Ovako otcepljena »seksualnost«, kao posledica patološkog društveno-istorijskog razvoja, prema opravданoj primedbi Dietera Visa (Dieter Wyss), poznatog nemackog psihijatra amfropološke orijentacije, postaje predmet »seksualnog istraživanja« i psihanalize i biheviorizma. »Otkrivena« seksualnost, u stvari iskriveni artefakt normalne čulnosti, ispituje se na osnovama patološkog reduciranja komunikacije!

Svuda tamo, dakle, gde u ljubavnim partnerskim odnosima dolazi do potcenjivanja ili precenjivanja značaja seksualnosti, odnosno do rascpa »nežnog« od »čulnog« toka jedinstvene ljudske erotsnosti, postoje ozbiljne smetnje u ostvarivanju željenog

sklada među partnerima. Iskustvo pokazuje da je jedan od glavnih uslova subjektivno srećno doživljavanje pozitivnih mogućnosti ispunjene ljubavij, nesumnjivo, mnogostruko načina komunikacija među partnerima.

Svakako je razlog za česte, ako ne i najčešće, nesporazume među partnerima, jača ili slabija razlika u obuzetosti osećanjem ljubavi. Ova razlika se brzo pretvara u međusobno »merenje« partnera: koliko ko daje i pruža, odnosno prima i dobija. U snažnoj obuzetosti nekog čoveka ljubavnim osećanjem, koliko god ono izgledalo poželjno i od pesnika visoko uzdizano, postoji isto toliko snažna, iako na početku skrivena, težnja poništavanja ličnosti, i sopstvene i partnerske. Kao što je preterana emocionalna toplina majke i njena prevelika briga za dete signal majčine neuroze, i u isto vreme opasnost za samostalan i individualan razvoj deteta, slična opasnost preti partnerima u čijim je odnosima jedna strana na sličan neurotičan način angažovana u ljubavi. Nikakvo čudo da pred silinom posedničke strasti jedne strane, koja bi da »izguguta« i sama »izgori« u ljubavi, ona druga strana ustukne u strahu pred gubitkom slobode i samostalnosti. Druga je mogućnost da se umesto straha i povlačenja, partner, koji je ograničen u podobnosti komunikacije u ljubavi, jednostavno prepusti sudbinu, postajući nemoćan i pasivan. Primeri iz prakse pokazuju, međutim, da su premoć i nemoć u ljubavnim odnosima najuze dijalektički isprepletani. Nemoć jednoga partnera pruža nadmoć drugome, ali ova njegova nadmoć brzo se otkriva kao nemoć. Samim tim što je »nadmoćan« upućen na nemoćnog, »nemoćan« u isto vreme postaje nadmoćan.

Složen je i često pun razočarenja odnos partnera (i ne samo ljubavnih) zbog pogrešne procene problema blizine i daljine u ljudskim odnosima. Živo biće ima potrebu za blizinom drugog živog bića, telesnom, duševnom i duhovnom blizinom, ali samo do izvesne granice. Treba imati intuiciju pa ovu granicu u ljubavnim odnosima osjetiti i nikako je ne prelaziti, jer kada se ona prede, blizina partinera postaje teret, ravnodušnost, dosada, čak i strah. Najteža posledica preterane potrebe za identitetom s partnerom, za poništavanjem svoje (ali i one druge) ličnosti, jeste gubitak komunikacije, koja se, posle ovog gubitka, ukolikо se partnerski odnosi produže, svodi na tužnu navuku koja zna unapred kako će se odvijati neki razgovor, seksualni odnos ili prepirkaj. Ali ne mora sve biti izgubljeno! Iako je začuđujuće mnogo ljudi koji, kao da nikada ništa ne nauče od životnog iskustva, mnogo je i onih drugih koji posle nekoliko nenamerno izvedenih eksperimenta: počušaj-greška, i posle teških razočarenja u ljubavnim odnosima, ipak nauče ono bitno: totalna komunikacija je nemoguća, ali i nepotrebna! Ovakvo otreživanje u ljubavi samo za infantilne neurotičare predstavlja razlog za depresiju, šizoidno povlačenje od sveta i bilo kakve buduće komunikacije. Za one koji su već srećno zagazili putem individualizacije, ovakvo raspoznavanje znači uvidjanje da je drugi partner zaista drugi čovek, drugčiji, pre svega, od onoga kakvog sam ga sebi predstavio i za sebe očekivao. On je drugi jer je i on ličnost s određenim svojstvima i originalnostima, koje je dobio ili stekao, a na koje, u svakom slučaju, polaze pravo da ih drugi uvažavaju. Tek prepoznavanje ovakve samostalne i jedanputne ličnosti u partneru, tek prepoznavanje stvarnosti da »ljubav nije vezana za Ja na takav način da bi ona Ti imala samo za sadržaj, za predmet, jer je ona (ljubav) između Ja i Ti« (Martin Buber), dovodi do apsurdnosti, tako rasprostranjene zlosreće u partnerskim odnosima, do ljubomore.

O ljubomore među ljudima mnogo se pisalo i govorilo, naročito o ljubomore u ljubavnim odnosima. Svakom je dobro poznato koliko je ljubomora Damoklov mač između dva čoveka. Ona je starija od »kapitalističko-građanskog reda« koji, po nekim marksistima, treba da je ovu proizveo, ona je dublja i ne može da se redukuje ni na edipalni trougao majka-otac-dete. Ona je u najdubljoj vezi s osećanjem sopstvene vrednosti, od-

nosno stepenom ostvarenja individualnosti. Pošto je ova individualnost ređe ostvarena koliko treba, prirodno da je i ovo osećanje sopstvene vrednosti ljudi podložno jačim kolebanjima. Nekada je potrebno iznenadjuće malo uticaja spoljašnje sredine i ljudi u njoj pa da se osetimo podređeni, pogodeni i slabici. Ovo je razlog više zašto se partner boji da će postati »posed« onog drugog, zbog čega može postati ljubomoran, ili se s pravom bojati ljubomore drugog.

U poslednjem delu ovog izlaganja o mogućnostima sreće u uspejloj komunikaciji dvoje koji se vole i zbog toga se traže i žele, biće reči o pozitivnim uslovima koji omogućuju da ova sreća ne bude stvar trenutka, kakav su, verovatno, svi ljudi bar jednom u životu doživeli, već da ona postane komunikacija harmonije dvoje sazrelih i za dugu ljubav *naučenih* ljudi.

Pozalimo od teorijske pretpostavke, za koju nam je psihoterapijska praksa pružila dovoljno potvrde, da je srećna ljubava zajednica ona u kojoj se odigrava zajednički razvojni proces. Ne ulazimo u složenu problematiku izbora partnera, koji je očevidno sve više determinisan što je neuroza partnera dublja. Ne možemo na ovome mestu da se bavimo ni originalnom idejom švajcarskog psihologa mađarskog porekla Leopolda Sendiјa — o familijarno nesvesnom, koje se takođe nametljivo upliće u naš izbor partnera. Ostajemo na uslovima susreta relativno zdravih ili umereno neurotičnih partnera (čija patologija ne prelazi granice »abnormalnosti normalnih«) kojima je za »individualizacijski proces«, započet već pre njihovog susreta, potrebna *komplementarnost* odnosa, a ne zamena uloga (oca i majke), ili traženje sebe u onom drugom (narcistički tip izbora partnera).

Kao što smo već istakli, prvi srećni korak u pružanju šamse partneru i sebi jeste prepoznavanje i priznavanje Ti u partneru, njegove drugosti i različitosti. Ovaj korak usledi, u srećnim okolnostima, odmah posle neizbežnog razočarenja zaljubljenog u nemogućnost i neostvarljivost njegovog sna, ili njegovog »ludila«, koje hoće da od dvoje napravi jedno. Umesto da partner uporno ostane pri ovom »ludilu«, u kom slučaju razvija sve više destruktivnu strast poništavanja partnera i njegove ličnosti (nekad zajedno sa svojom), privobitna energija strastii premešta se na područje stvaralaštva, u težnji da kod partnera izvuče, provokira, produbiti sve one pozitivne mogućnosti koje su do tada bile skrivene i u latenciji. I ovakav stvaralački priступ partneru, koji omogućava pokretanje razvojnog procesa kod njega, neizbežno zahteva povlačenje od sopstvene primamljive uloge »središta sveta« oko kojega se sve vrti, odricanje od narcističkog »ja, pa ja«, strpljenje u dužem vremenskom periodu prošaranom neuspjesima i vraćanjima, kao i znatan stepen tolerancije (koja nikako nije i ravnodušnost), prema razlikama koje mogu biti prisutne kako u svakodnevnim sitnim naviškama, tako i u pogledu na svet. Sva ova odricanja sebe u kome dolazi do spasosnog zaokreta, od destruktivnog poništavanja drugog do konstruktivnog ništenja jednog dela sebe, izgledaju nemoguća samo onome ko nema ljubavi u sebi.

Ma koliko mnogim ljudima ljubav izgledala »spontana«, i onda s njihovim zahtevima da ona talkva treba i da ostane, iskustvo pokazuje i dokazuje da se ljubav uči. Ovo učenje može biti uspešno onda kada je spontano i prirodno, kada je *obostранo*, a ne podešeno prema poznatom lošem pedagoškom modelu: dominantan učitelj i inferioran učenik. Za ovo učenje sposoban je svaku ko nije nestripljiv, ko je tolerantan, ko nije preterano zaljubljen u sebe i, naravno, najviše, onaj ko je u stanju da voli. Ovakvi kvaliteti partnera omogućavaju istinsku međuljudsku komunikaciju na osnovama Ja-Ti odnosa i uslova su za sreću u braku, jer »brak se ne obnavlja ni iz čega drugog do iz onoga iz čega u svakovo vreme nastaje istinski brak: da dva ljudska bića međusobno otkrivaju Ti. Na ovoj osnovi Ti, koje nije ni od oba Ja, gradi brak. Odavde proizhodi metafizička i metapsihička činjenica ljubavi, koju ljubavina osećanja samo prate«. (Martin Buber, *Ja i Ti*, »Zodijalk«, Beograd, 1977)

